

ВІДКРИТЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У ПОЛІТИЧНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

У статті актуалізовано якісні зміни, що відбуваються у системі інформаційної взаємодії влади та громадськості. Пропонується концепція відкритого коду в політиці. Розкрито аспекти відкритих моделей організації політичної комунікації. Показані сучасні тенденції в електронній демократії, пов'язані з розширенням можливостей доступу до інформації та реалізацією потенціалу соціальних мереж у політиці. Аналізуються форми залучення громадськості до вирішення завдань влади і самоврядування в умовах розвинутої Інтернет-комунікації.

Ключові слова: електронна демократія, Інтернет, гуглізація, соціальні мережі, широкий доступ.

Нові можливості комунікації, пов'язані з розвитком інформаційних технологій, можуть широко використовуватися для підвищення ефективності політики і якості демократії.

Інтернет забезпечує унікальний форум для спілкування, який в підсумку спричинить до формування нового характеру публічних комунікацій, перетворившись із засобу представлення інформації в інформаційний простір нового покоління з необмеженими інтелектуальними можливостями. Водночас наявні приклади застосування технологій інтернет-комунікації при вирішенні політичних завдань і наданні владних послуг свідчать про значну обмеженість форм і методів публічної комунікації у цьому контексті.

Метою дослідження є актуалізація якісних змін у системі інформаційної взаємодії влади та громадськості; об'єктом – нові форми організації публічної комунікації у політиці, а предметом – аналіз їх організаційних форм.

Дослідженням політичної комунікації в Україні займаються Д. О. Шидловський, А. Б. Буданова, О. Б. Зінчина, Ю. Г. Сорока, А. С. Філатов, А. Г. Старіш, В. А. Коляденко, М. В. Сомов, Н. Р. Потураєв та ін. Проте найновіші моделі соціальних взаємодій на базі електронно-комунікаційних технологій ще потребують наукової розробки у вимірі сучасної демократії як в нашій державі, так і за її межами.

Конституція України гарантує для кожного „право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в іншій спосіб (ст. 34). Згідно з зі ст. 10 Закону України „Про інформацію”, право на інформацію забезпечується „обов'язком органів державної влади, а також органів місцевого і регіонального самоврядування інформувати про свою діяльність та прийняті рішення”, а згідно ст. 21 цього ж закону, інформація державних органів та органів місцевого і регіонального самоврядування доводиться до відома заінтересованих осіб, і шляхом безпосереднього доведення її до заінтересованих осіб (усно, письмово чи іншими способами).

Відповідно до Указів Президента України від

31 липня 2000 р. № 928 (928/2000) „Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні” та від 17 травня 2001 р. № 325 (325/2001) „Про підготовку пропозицій щодо забезпечення гласності та відкритості діяльності органів державної влади” та згідно вимог постанови Кабінету Міністрів України від 4 січня 2002 р. № 3 „Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади”, якою, зокрема введено 26 видів обов'язкової інформації яка має бути розміщена на сайті обласної державної адміністрації та 20 – на сайтах центральних органів виконавчої влади. Міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським державним адміністраціям починаючи із січня 2002 р. належить забезпечити розміщення і постійне оновлення інформації на власних веб-сайтах у мережі Інтернет з метою „поліпшення умов для розвитку демократії, реалізації громадянами конституційних прав на участь в управлінні державними справами і на вільний доступ до інформації про діяльність органів виконавчої влади, а також забезпечення гласності та відкритості діяльності цих органів”. Відповідно, веб-сайти інституцій влади виконують суто інформаційні функції, забезпечуючи переважно односторонній зв'язок у форматі вітрини з оголошеннями. Причому рівень їх інформаційної ефективності обмежений. Так, згідно результатів аналізу, проведеного громадянською мережею „ОПОРА”, середній рівень інформаційної відкритості сайтів ОДА у 2006 р. становив 58,7% [1].

За результатами моніторингу інформаційної відкритості сайтів органів державної влади України можна констатувати, що органи влади опанували нову інформаційну технологію і продемонстрували спроможність використовувати свої сайти для інформування громадян, надання адміністративних послуг та проведення консультацій. Однак вони не виконують належним чином вимогу про розміщення повної й актуальної інформації про свою діяльність і не налаштовані на потреби громадян [3].

Офіційні українські інтернет-сайти, таким чином, являють собою, по-суті, засіб для односторонньої комунікації, своєрідні „дошки оголошень”, або, в кращому випадку, забезпечують найпростіші форми інформаційного обслуговування.

Водночас, із розвитком інформаційно-комунікаційних технологій та досвіду публічної комунікації органів виконавчої і представницької влади у світі, актуалізується така форма організації взаємодії як „електронна демократія” (e-democracy). Термін вперше розроблений у США і Великобританії і, як правило, означає використання нових інформаційних

технологій для захисту і розвитку основних демократичних цінностей та, в першу чергу, для участі громадян у процесі прийняття рішень органами влади, тобто з метою залучення громадян до політичного процесу [6]. Особливе значення у цьому аспекті мають мережні форми організації публічної комунікації.

Електронна демократія у вузькому розумінні, яке, тим не менше, формує стереотип електронно-медійної „публічності” влади, – це переважно веб-сайти державних інституцій, сформовані у відповідність із форматом їх організації – як по вертикалі, так і в регіональному вимірі.

За рекомендаціями, розробленими відділом державної економіки та управління ООН, виділяють п’ять рівнів упровадження електронних послуг органів влади [2]:

1) *Початковий етап* (зародження веб-присутності) – саме на цьому етапі урядові структури пов’язується з мережею. Як правило, вони створюють один або кілька сайтів, які виконують в основному інформативну роль;

2) *Розширена веб-присутність* – користувач отримує більш докладну та постійно обновлювану інформацію на сайті, у користувача з’являється можливість не лише прочитати ту чи іншу інформацію, а й відшукати саме те, що його найбільше цікавить, а також надіслати запитання чи коментар за допомогою електронної пошти;

3) *Інтерактивна взаємодія* – характеризується інтенсифікацією взаємодії між громадянами та урядовими структурами. Користувач може отримувати спеціалізовані дані, а також пряий доступ до інформації, яка його цікавить;

4) *Проведення транзакцій* – на цьому етапі користувачі можуть за допомогою мережі отримувати документи (візи, паспорти), безпосередній доступ до відділів певної урядової структури, а також здійснювати платежі, використовуючи електронний підпис;

5) *Безшовна взаємодія* (повністю інтегрована веб-присутність) – уряд здійснює всі види послуг, а користувач може отримувати усі ці послуги через урядовий портал.

Для оцінки рівня доступності послуг органів влади у Європейському Союзі виділяють 4 рівні: перший – коли основна інформація (розклад роботи, контактна інформація, документи і т.д.) доступні через веб-сайт; другий – існує можливість взаємодії між громадянами і органами влади (наприклад з допомогою електронної пошти, телефону тощо); третій – інтегровані в єдине ціле різні внутрішні додатки і веб-частина, доступна користувачам, забезпечена можливість здійснення електронних транзакцій з кредитними картами; четвертий – повна інтеграція всіх систем, документообіг здійснюється в електронній формі.

З такої позиції вітчизняний досвід офіційної інтернет-PR-комунікації є досить обмеженим.

Головним принципом залишається таємність. Споживач послуг публічної адміністрації не може

довідатися, наприклад, яка частина податків йде на оплату роботи дільничного лікаря. Те ж стосується урядових витрат на новий персонал, або зарплат чиновників вищих категорій. У той час як суспільство стає більш відкритим завдяки впровадженню пошукових технологій, така інформаційна самоізоляція властей не відповідає рівню запитів споживачів їх послуг.

Використання такого потужного інструменту спілкування як Інтернет дає можливість реалізації нових форм електронної демократії, зокрема – залучення потенціалу інтернет-аудиторії для вирішення політичних завдань. Застосовуючи потужні інструменти пошуку інформації громадськість, звикла самостійно добувати потрібні відомості, а досвідчений користувач налаштований не лише отримати потрібну йому інформацію, але також готовий брати участь у прийнятті рішень.

Для означення проактивності Інтернет-користувачів відносно недавно з’явився термін „гуглізація” як похідний від назви популярної пошукової системи Google (власник - американська компанія Google Inc.) і означає (наприклад, за [14, 19]):

- безперечне світове лідерство пошукової системи Google в галузі пошуку в Інтернет і суміжних сервісів (за даними компанії Net Applications, в травні 2009 р. частка Google на ринку пошукових сервісів становила 81,5% [18]);

- „Інтернетизація” людства, коли пошук в Інтернет (у першу чергу, за допомогою Google) стає найбільш популярним способом добування будь-якої інформації, до якого вдаються школярі, студенти, журналісти, бізнесмени, науковці;

- доступність, оперативність, часто – безкоштовний доступ до інформації (довідкової; новин; географічної; медійної – музика, відео і т.п.);

- некритичне ставлення значної частини користувачів до знайденої в мережі інформації (при тому, що достовірність і якість знайденого в мережі Internet контенту часто перебуває під великим питанням);

- проблема дотримання авторського права (проти Google було порушено ряд судових процесів, в тому числі великими компаніями, які звинувачують Google в незаконному використанні їх інтелектуальної власності – фотографій, відеоматеріалів, аудіозаписів тощо, зокрема організацією The Authors Guild, яка об’єднує біля 8 тисяч американських авторів [4]);

- зростання ролі Інтернет в якості маркетингового та PR-інструменту.

Найпростішим прикладом гуглізації в рамках електронної демократії є веб-сайти, звідки можна не лише завантажити необхідні документи, але також і заповнити їх в режимі онлайн. Але на порі – переосмислення надання послуг публічного сервісу – від принципу „одне для всіх” до „все для всіх”, що вимагає застосування нових технологій і нових підходів в організації роботи з громадськістю. Це – розвиток публічних послуг від заявки на отримання

паспорта, що подається через Інтернет до прийому в режимі „онлайн”; можливість заповнити декларацію про доходи онлайн і забезпечення публічного доступу до них.

В США у відкритому доступі на відповідному сайті розміщено дані про фінансову активності уряду. Як сказав президент Дж. Буш, котрий підписав закон про створення онлайн-вої бази даних для відстеження близько \$ 1 трлн. державних витрат на гранти та контракти, у платників податків з'явиться можливість „погуглити свої податкові долари” (...to Google their tax dollars...) [5]. Відповідний сервіс задіяно з 1 січня 2008 р.

Подібний законопроект про створення сайту, завдяки якому діяльність казначейства була б відкритою і підконтрольною громадськості, розроблено у Великобританії [14].

Гуглізація – це лише один з факторів, що змінюють сучасну політику. Другим чинником є бум численних онлайн-ових співтовариств.

Також актуальним сьогодні є стрімкий розвиток соціальних мереж за інтересами в Інтернет. Як інтернет-сервіс, така мережа є платформою, за допомогою якої користувачі можуть підтримувати контакти між собою та формувати угруповання за специфічними інтересами. Інформаційні сервіси такого виду забезпечують користувачів всіма можливим шляхами для взаємодії один з одним – відео, чати, зображення, музика, блоги та ін.

Актуальність соціальних мереж проявляється у дедалі ширшому використанні їх можливостей як засобу залучення інформаційних, інтелектуальних, фінансових ресурсів у політиці, регіональному та локальному розвитку тощо.

За даними дослідження популярності соціальних мереж у європейських користувачів, проведеного аналітичною компанією Comscore, котра спеціалізується на оцінюванні параметрів ринку електронної інформації, число унікальних відвідувачів соціальних мереж в Європі у серпні 2007 р. склало 127,3 млн., що дорівнює 56% від загальної кількості інтернет-користувачів. Найбільш популярні соціальні мережі у Великобританії, де нараховується 24,9 млн. унікальних відвідувачів за місяць, що складає 78% від загальної кількості користувачів мережі Інтернет. Британські користувачі проводять в соціальних мережах у середньому 5,8 годин щомісячно. У Німеччині – 15,4 млн. унікальних відвідувачів (46,9% від загального числа інтернет-користувачів), у Франції – 13,3 млн. унікальних користувачів, а в Іспанії – 8,8 млн. [16]. Таке зростання є показником рівня зацікавленості споживачів товарів і послуг у можливостях соціальних мереж, а також ознакою того, що соціальні мережі не можуть лишатися поза увагою політиків як ефективний засіб PR-комунікації.

На фоні стрімкого розвитку сектору глобальних мереж у Європі також відмічається тенденція зростання популярності серед європейців локальних ділових соціальних мереж як логічного і зручного способу

онлайн-комунікацій. Все більш успішними стають професійні блоги, групи, форуми, інструменти для пошуку роботи і співробітників, а також для просування своїх послуг і продуктів рідною мовою, де всі новини і події прив'язані до країни і подій в ній. Користувачі з одного кола соціальної мережі надають один одному дієву допомогу – порадами, відповідями на запитання, причому прив'язаними до локальних реалій.

Соціальні мережі дають можливість забезпечити комунікацію значної кількості людей за низьких витрат на підтримання контактів, а також за рахунок учасників мережі, що може бути корисним для підприємців та малих підприємств. Такі мережі часто виступають як форма управління взаєминами з клієнтами, інструментом для продажу продуктів і послуг.

Відмінність співтовариств, організованих на базі онлайн-ових мереж, від традиційних моделей політичного управління полягає в тому, що люди організують себе самі і говорять від свого імені, а не делегують це право будь-кому. Вони самі політично мобілізовані.

Сьогодні нові підходи, що базуються на мережній організації і принципах відкритості, починають широко втілюватися у політиці.

Онлайн-ові політичні спільноти найперше виникли в США (як-от сайт Moveon.Org), а також Великобританії, де поки що майже всі вони створюються прибічниками консерваторів. Так, у президентській виборчій кампанії 2008 р. у США кандидат у президенти Барак Обама відкрив власну соціальну мережу MyBarackObama [9] й активно використовує для консолідації прихильників відкритий сайт Facebook [12].

У політиці використовуються „неофіційні” сайти, які іноді за популярністю перевершують офіційні. Прикладом ефективного мережного політичного співтовариства є сайт британської консервативної партії. Це віртуальне співтовариство активістів, які постійно коментують роботу Консервативної партії – Conservativehome [7]. Учасники цього блогінгу постійно обговорюють дії керівництва партії і дають їм поради.

Лідери партії регулярно беруть участь в інтерв'ю та дискусіях на сайтах онлайн-ових політичних співтовариств.

За гіпотезою Джеймса Суровецького, автора книги „Мудрість натовпу” [17], завершується епоха, коли громадськість погоджувалася з тим, що політичні та медіа-еліти мали монополію на мудрість. Політики повинні враховувати і покладатися на „мудрість натовпу”.

Одним із активних популяризаторів такого підходу є Джордж Осборн – міністр фінансів тіншового кабінету Великобританії, член Партії консерваторів та член парламенту з 2001 р. [8]

У своїй промові „Політика з відкритим кодом” перед Королівським товариством мистецтв (8 березня 2007 р.) він виділив три принципи, на яких має будуватися політичний порядок [15]:

- демократизації доступу до інформації;
- соціальних мереж;
- відкритого коду.

Лише за умови вільного і необмеженого доступу до інформації з'являється можливість участі громадськості у політичних чи економічних проєктах.

Залучення громадськості до вирішення завдань влади і самоврядування в умовах розвиненої Інтернет-комунікації може бути реалізоване у форматі тзв. „Платформ широкого доступу”, описаних і класифікованих Доном Тепскоттом і Ентоні Вільямсом [20] і які переважно являють собою орієнтовані на громадськість сервіси публічних даних (урядових, громадських організацій, фондів тощо), наприклад проєкт Фонду охорони навколишнього середовища (Environmental Defense Fund, EDF) [11] для об'єднання джерел урядових даних з метою створення загальнодержавного механізму оцінки екологічних ризиків.

Серед платформ широкого доступу виділяють [за: 20]:

- платформи для оприлюднення інформації – такі як американський веб-сервіс „Локатор забруднень” (Pollution Locator) [13], що генерує таблиці з екологічними даними у відповідь на запит у формі наведення курсора на точку на віртуальній карті, а відвідувачі мають можливість інтерактивної участі у природоохоронних заходах;

- платформи для інформування місцевих громад (так, проєкт Neighborhood Knowledge California [10] інтегрує бази даних з інформацією про державні й приватні заходи, які можна відстежити на місцевому рівні для розробки інтерактивної системи моніторингу території).

Підсумовуючи, відмітимо перспективність швидкого розвитку форм і методів електронної демократії, заснованих на відкритості та мережній організації у політиці, а також доцільність модернізації і трансформації вітчизняної системи інформаційної комунікації влади із врахуванням досвіду організації широкого доступу громадськості й масового співробітництва за рубежом.

Джерела та література:

1. Аналіз інформаційної відкритості сайтів обласних державних адміністрацій. – Режим доступу: <http://vubory.org/articles/388.html>; 2. Жилин Е.Ю. Технологии построения электронного представительства органов власти // XI Всероссийская научно-методическая конференция „Телематика'2004”. Секция: В. Наукоемкие компьютерные технологии: высокопроизводительные вычисления, ИПИ-технологии, программирование. – Режим доступу: http://www.ict.edu.ru/vconf/index.php?a=vconf&c=getForm&d=light&id_sec=143&id_thesis=5583&g=thesisDesc; 3. Інформаційна відкритість сайтів органів державної влади України. / Лациба М. – К.: [Український незалежний центр політичних досліджень], 2007. – 48 с.; 4. Письменники проти

Google. Авторські війни // Інформаційні технології. Аналітичні матеріали. – Режим доступу: <http://it.ridne.net/google-vs-authors>; 5. 'Google' your tax dollars. Bush signs law creating online database of government spending. – Режим доступу: <http://www.msnbc.msn.com/id/15015241/>; 6. Hilbert, Martin. „DIGITAL PROCESSES AND DEMOCRATIC THEORY: Dynamics, risks and opportunities that arise when democratic institutions meet digital information and communication technologies”. – Режим доступу: <http://www.martinhilbert.net/democracy.html>; 7. Conservative home. – Режим доступу: <http://conservativehome.blogs.com/>; 8. George Osborne. – Режим доступу: <http://georgeosborne.co.uk/>; 9. Organazing for America. – Режим доступу: <http://my.barackobama.com/>; 10. California Coalition for Rural Housing. – Режим доступу: <http://www.calruralhousing.org/programs/technology-assistance/neighborhood-knowledge-california/>; 11. Environmental Defense Fund – Finding the Ways That Work. – Режим доступу: <http://www.edf.org/home.cfm>; 12. Facebook. – Режим доступу: <http://www.facebook.com/>; 13. Pollution Locator. – Режим доступу: <http://www.scorecard.org/env-releases/us-map.tcl>; 14. Osborn George. Politics and Media In An Internet Age. – Режим доступу: http://www.georgeosborne.co.uk/shadow_news.php?id=21; 15. Osborne George: Recasting the political settlement for the digital age (speech). – Режим доступу: http://www.conservatives.com/tile.do?def=news.story.page&obj_id=135408&speeches=1; 16. Social Networking Explodes Worldwide as Sites Increase their Focus on Cultural Relevance. – Режим доступу: <http://www.comscore.com/press/release.asp?press=2396>; 17. Surowiecki, James (2004). The Wisdom of Crowds: Why the Many Are Smarter Than the Few and How Collective Wisdom Shapes Business, Economies, Societies and Nations Little, Brown ISBN 0-316-86173-1; 18. Top Search Engine Share Trend. – Режим доступу: <http://marketshare.hitslink.com/search-engine-market-share.aspx?qprid=5>; 19. Vaidhyathan Siva. “The Googlization of Everything and the Future of Copyright”, (pdf). University of California Davis Law Review volume 40 (March 2007), pp. 1207–1231; 20. Wikinomics: How Mass Collaboration Changes Everything. – Режим доступу: <http://www.wikinomics.com/>.

Sergiy Fedonyuk

Open Collaboration in Political Communication

The high-quality changes which take place in the system of informative co-operation of power and public are researched in the article. The concept of the opened code in a policy is offered. The aspects of the open models of political communication organization are exposed. Modern electronic democracy tendencies, related to the expansion of access to information possibilities and achieving social networks potential in a policy, are shown. The forms of bringing public to solving tasks of power and self-government in the conditions of the developed Internet communication are analyzed.

Key words: e-democracy, Internet, googlization, social networks, wide access.